

Aportació a l'estudi de la milícia urbana de Tarragona durant el setge i assalt del francès (1808-1811) (I)

Robert VALLVERDÚ I MARTÍ

La milícia a Catalunya: L'exemple de la milícia urbana de Tarragona

Si Catalunya no col·laborà amb les autoritats franceses i no organitzà cap tipus de milícia bonapartista, fou perquè des de l'aixecament de maig fins a l'alliberació de les ciutats creà forces de resistència disposades a vessar la sang per la defensa de llurs llibertats. Cossos tan arrelats i institucionalitzats al país, com els miquelets, els sometents i més tard la milícia urbana s'uniren a la resta dels ciutadans en la defensa de pobles i viles, i quan aquests caigueren a mans de l'invasor, s'organitzaren en guerrilles i continuaren lluitant i fustigant l'enemic.

A principis de juliol del 1810, quan el Capità General de Catalunya inicià les primeres accions per crear les milícies urbanes de la ciutat de Tarragona, abatudes ja les viles de Valls, Montblanc i Reus, molts joves procedents d'aquests llocs es dirigiren a la ciutat invicta per unir-se als tarragonins i ocupar punts de defensa. Per això, en aprovar O'Donnell la formació del primer batalló foren molts els joves que voluntàriament s'alistaren. En conseqüència, malgrat que la milícia urbana es formà a Tarragona, fou un cos obert a tots els patriotes del Camp disposats a vendre molt cara la capital al francès.¹

Tarragona, d'altra banda, havia armat des del mes de maig del 1808 al

1. Vegi's la procedència dels milicians, a l'estadística del batalló de la milícia urbana de Tarragona. Apèndix documental.

Per una interpretació del període i del conjunt de les forces populars creades a Tarragona durant la guerra i el setge del francès cal tenir present, a més dels llibres citats a les notes, els de: ALEGRET, Adolfo: *Historia del sitio, defensa, asalto y evacuación de Tarragona en la guerra de la Independencia*, Barna, 1911; RECASENS, J.M.: *La revolución y guerra de la Independencia en la ciudad de Tarragona*, Tarragona 1965; i el de SALVAT, Juan *Tarragona en la guerra y en la postguerra de la Independencia*, Tarragona, 1965

juliol del 1810, dos terços de miquelets de deu companyies cada un amb un total de 2.070 homes. En el transcurs del temps, aquestes forces foren reformades, i el 1809 passaren a servir als cossos anomenats «Legions Catalanes». A més, la ciutat comptava amb una companyia de sapadors de 150 homes, una d'«Indultats» de la qual s'ignora el nombre i, a més, lliurava constantment joves reclutes a l'exèrcit del Principat.²

Amb tot, el primer precedent que trobem de milícia de caràcter civil al corregiment de Tarragona, cal situar-lo el dia 26 de juny del 1808 quan s'organitzaren companyies d'homes armats a tots els pobles i ciutats per fer guàrdia als llocs estratègics, una vegada que aquests foren abandonats pels miquelets que s'hagueren de traslladar als pobles del Llobregat a fi d'impedir als francesos el pas de Molins de Rei. L'objectiu fou el reforçament de la seguretat interior i la resistència a l'enemic, si fos necessari.³ En molts llocs es formaren companyies de patriotes disposats a defensar els seus pobles de les amenaces interiors i exteriors, però la majoria toparen, amb la manca de militars per a l'ensenyament de la instrucció i el maneig de les armes.⁴

A Tarragona, fou Josep Massanés qui oferí a la Junta de Defensa una companyia de voluntaris composta per arquitectes, paletes i fusters, l'objectiu de la qual seria vigilar les marxes i contramarxes de l'enemic i proporcionar punts de defensa i atac dins la ciutat.⁵ Des del primer dia va comptar amb 40 ó 50 joves, forts i honrats, la majoria d'ells deixebles seus a l'escola d'arquitectura de Tarragona.

La companyia va rebre el nom de «Zapadores Mineros» i es posà a disposició de la Junta la qual s'encarregà de demanar al governador de la plaça el lliurament de carabines, escopetes i sabres, procedents de la guarnició. El vestuari, compost d'uniforme amb gorra, com també la roba interior fou regalat, de forma desinteressada, pel comerciant tarragoní Guillem Olivé.

La importància d'aquestes companyies fou escassa, si tenim en compte que als pobles on aconseguiren formar-se no entraren en servei fins a l'acabament de l'any, i la majoria d'aquestes viles foren ocupades pels francesos a principis del 1809. Molts d'aquests patriotes, quan desaparegueren aquests cossos, es dirigiren a la capital del corregiment i s'allistaren més tard a les companyies de milícia que s'hi anaven formant.⁶

2. Arxiu Municipal de Tarragona. Actes Municipals. Vegi's l'ofici del 5-6-1810, Foli 92, senyal núm. 231-232. També al Butlletí Arqueològic de Tarragona. Any II, juliol-agost, núm.10 1902, pags. 139-142

3. A.M.T. *Junta de Defensa* Lligall núm.1, des del 26 de juny al 7 de juliol de 1808

4. A.M.T. *Junta de Defensa* Lligall núm.1, documentos sueltos. Es troben documents de Falset, Montblanc, Valls i d'altres pobles que intentaren, d'acord amb l'ofici del governador Smith, organitzar companyies de ciutadans honrats per guardar l'ordre interior i defensar la ciutat o vila de qualsevol atac exterior.

5. A.M.T.: Act. Mun. 1808, 17-6-1808

6. Cal tenir en compte que el 25 de febrer de 1809 tingué lloc la batalla del Pont de Goi i que el mateix dia entraren els francesos a Valls i l'endemà a Reus

Aprofitant la presència de molts joves a Tarragona, O'Donnell-com ja hem vist abans- aprovà la formació d'un batalló de milícia urbana a la ciutat, a petició de les autoritats tarragonines. En un principi només podien allistar-se els naturals i els domiciliats a la ciutat, però més tard es donà entrada a tots els patriotes que s'hi trobessin, independentment del lloc de procedència. Es formà ràpidament un batalló de 1.000 homes i els foren encomenats els serveis de guarnició que l'exèrcit havia deixat de realitzar per raó de la mobilitat constant de la tropa.⁷

L'organització de la milícia urbana fernandina no presenta gaire diferència respecte de la bonapartista. En realitat eren dos cossos similars, tant a nivell institucional com legislatiu. Es tractava d'armar i organitzar partides de ciutadans per a defensar els seus propis interessos. No obstant això, mentre la milícia de Josep I marca privilegis, la del Principat, aclaparada per la manca d'homes i davant d'uns esdeveniments bèl·lics que es pressentien, no fa distinció de classes socials. Podien allistar-se, al principi, tots els veïns de la ciutat compresos entre divuit i quaranta anys, i amb dos anys de residència, independentment del seu origen o ocupació. Els inscrits a la milícia eren exempts de servir a l'exèrcit o al sometent.⁸

L'objectiu de la seva formació fou la defensa de la ciutat, dels seus interessos i del seu patriotisme, a la vegada que estalviarien diners i homes a la ciutat. Cobrarien cinc rals diaris quan entressin de servei però el manteniment i l'uniforme anirien al ser càrrec. Més tard se'ls encarregaria la vigilància de les portes de la ciutat, hospitals, polvorins...

Per a l'organització de la milícia urbana tarragonina es nomenà, el 15 de juliol del 1810, una comissió formada per dos representants de l'Ajuntament, dos de la Junta de Defensa i sis dels gremis. A la primera reunió constataren la manca de fusells per armar els 1.500 joves allistats, que desbordaren les previsions més optimistes.⁹

La necessitat d'aquesta força l'expressà el Capità General, el primer de juliol, quan ratificà, a l'Ajuntament, el nomenament dels oficials fet per la Junta. O'Donnell aprofità la circular per advertir que la creació de la milícia era una experiència instructiva i vital per guardar l'ordre interior i la defensa dels punts més estratègics de la ciutat, en uns moments en què l'enemic canviava constantment de posició obligant a sortir de la ciutat la tropa del regiment. Demanava que, almenys, tres companyies poguessin entrar immediatament de servei, els milicians de les quals serien recompensats amb el mateix sou que la tropa.¹⁰

A l'hora d'organitzar i confeccionar les companyies sorgiren unes picabaralles entre l'Ajuntament i la Junta. Aquesta creia que havia d'ésser

7. Arxiu particular IBAR ALBIÑANA, Leandre. Sobre l'organització d'aquestes milícies seguim fonamentalment aquest arxiu on es conserven molts documents referents als batallons de milícia urbana.

8. A.M.T.: «Junta de Defensa», Llig. núm.9, 5-7-1810

9. Ibidem: Act. Mun. 1810, foli 175, senyal 265, 15-8-1810

10. Ibidem: Act. Mun. 1810, foli 172, senyal 290, 12-7-1810

l'Ajuntament qui havia de tenir cura de l'organització i les despeses de la milícia urbana, ja que es tractava d'un cos civil i l'empadronament de tots els veïns per efectuar l'allistament estava en poder del consistori; en canvi, els regidors de la ciutat rebutjaren aquesta tasca perquè no van ser convidats a intervenir per res en la inscripció i confecció de les companyies. No obstant això, tot se solucionà quan fou nomenat comandant accidental Angel de la Lana, tinent-coronel de l'exèrcit, qui es responsabilitzà de totes les tasques referents a la milícia.¹¹

El mateix dia 12, el Capità General donà ordre al comandant d'artilleria de la plaça, del lliurament de 400 fusells per armar la milícia urbana, i dos dies després, l'Ajuntament li reclama deu caixes de guerra, un reglament per a la instrucció de la tropa i un caixó quadrat amb tanca per guardar els documents més importants.¹² EL dia 21, el Consistori tarragoní insistí a O'Donnell sobre la necessitat de noves armes però aquesta petició no pogué ésser atesa donat que les úniques armes que restaven al parc estaven en tan pèssimes condicions que no valia la pena recompondre-les.¹³

La manca d'armament de la milícia tarragonina fou una constant durant el primer any de la seva formació, i costà al Capità General la pèrdua de la popularitat de què havia gaudit fins aquell moment entre els tarragonins. Però les contínues negatives d'O'Donnell semblaven justificades en comprovar com per aquestes dates Tortosa patia el primer setge, i davant la pèrdua d'aquesta plaça, que significaria el trencament de la comunicació entre Catalunya i València, donà prioritat a la ciutat de l'Ebre, convençut que Tarragona no seria atacada fins que els francesos haguessin ocupat aquella ciutat, tal com realment ocorregué.

Els veïns tarragonins no comprengueren l'actitud del Capità General i aquest perdé tota la simpatia de les classes populars.

Una vegada constituïda l'oficialitat i els voluntaris foren distribuïts per companyies, la comissió organitzadora reglamentà aquesta força. Les

11. Ibidem: Act. Mun. 1810, foli 175, senyal 265, 6-7-1810. La llista d'oficials que la comissió envià al Capità General del Principat Enric O'Donnell, aprovada per aquest, fou la següent:

<i>Capitans</i>	<i>Tinents</i>	<i>Sots-tinents</i>
Francesc Sotorras	Josep Sanhauja	Ignasi Llauradó
Francesc Bofarull	Salvador Gual	Victor M. Calanda
Tomàs Dolsa	Francesc I. Llanes	Antoni Serrahima
Francesc M. ^a de Cadenas	Pau Aran	Pau Munguío
Salvador Llorach	Josep Bartroli	Ramon Boxó
Pau Gil	Lluís Bertran	Andreu Borràs
Ignasi Gutiérrez de Pando	Francesc Aymat	Francesc Totosaús
Josep Ant. Bertran	Esteve Duran	Ignasi Bartroli
Marc Ant. Clavell	Ventura Hernández	Josep Ant. Rosell
Pere Joan Canals	Jaume Servelló	Pere Gual

12. A.M.T.: Act. Mun. 1810, 14-7-1810

13. Ibidem.: Act. Mun. 1810, Foli 327, 21-7-1810

deu companyies de 100 homes cada una no gaudien de cap assignació, a excepció dels dies de servei fora de la ciutat, aleshores se'ls lliurava el mateix sou que als soldats de l'exèrcit regular. Molts milicians de cases benestants renunciaren al pagament en benefici del batalló, que destinava els diners a pagar l'uniforme dels més necessitats.¹⁴

El 25 de novembre del 1810, el Capità General manifestà a la comissió tarraconina que l'uniforme constaria de casaca, pantalon blau o negre, espardenyes, cinyell blau i barret amb escarapella. Els caporals vestien barret rodó, pantalon blau o negre, sabates i corbatí o mocador de coll. El cabell no podia sortir del capell i era obligació dels oficials tenir cura de la bona presència del cos ja que un petit nombre de «desastrados» deslluïen la pulcritud i bona presència del cos. A més, els oficials eren obligats a passar revista i a castigar qualsevol milicià que es presentés a la guàrdia sense uniforme.¹⁵

L'obligació de la milícia consistia, al principi, a fer la guàrdia de portes, edificis militars i hospitals. A partir de setembre del 1810, el cos disposà d'un llibre d'ordres que, de forma correcta i ordenada, establí un torn rigorós per efectuar les guàrdies el dia i el lloc corresponents. A partir del 15 de setembre, els oficials i milicians que entraven de guàrdia havien de reunir-se a la plaça de la Catedral a les 8 del matí per passar revista, la qual cosa significava que els voluntaris s'havien d'uniformar a les 7. Els furriels, a un quart de vuit presentaven al portabanderes el nombre i el nom dels individus que havien d'entrar de vigilància, als quals l'oficial de guàrdia passaria revista. A la mateixa hora i seguint un procés similar, es presentaven a la plaça de la Mercè tots els sergents i caporals lliures de servei, per tal d'aprendre la instrucció apropiada a la seva graduació.¹⁶ Els oficials i els sergents tenien l'obligació d'anar a les acadèmies respectives. El maneig de les armes, l'aprenien els milicians de 4 a 6 del matí i els diumenges o dies de festa, de manera que no interferís per res el seu treball particular, indispensable per a la subsistència de molts d'ells.¹⁷

A partir del 5 d'octubre, apareixien els primers llistats per efectuar el servei de la plaça, aquestes relacions ens permeten saber que cada dia entraven de servei 1 capità de parada, 4 oficials, 1 sergent primer, 5 sergents, 18 caporals i 88 milicians, tots ells corresponents a la mateixa companyia, mentre un altre quedava de reforç amb 4 sergents primers, 5 de segons i 98 milicians. Així, romanien mobilitzats 224 homes per cobrir qualsevol punt de perill o fer front a algun avalot interior. Cada dia, però, no entraven el mateix nombre d'homes, encara que les xifres totals varia-

14. A.p. de L.I.R.: «Llibre d'ordres». Es troben molts documents amb el nom i cognom dels oficials que renunciaren al seu haver en benefici del cos. Com a exemple vegi's els dels dies 8, 9, 10 i 11 d'octubre de 1810. També es comprova com moltes companyies augmentaren el nombre de milicians fins arribar, algunes, a doblar el nombre inicial.

15. Ibidem.: Ordre del 25-11-1810

16. Ibidem.: Ordre del 14 al 15 de setembre de 1810

17. Act. Mun.: 1810, senyal núm. 289

ven molt poc.¹⁸ Així per exemple, el dia 1 de novembre, formaren la guàrdia 1 capità de parada, 4 oficials -un de la milícia urbana del port-, 1 sergent primer, 5 de segons, 17 caporals i 125 milicians, tots pertanyents a la primera companyia, mentre la segona, que entrava de reforç, era formada per 5 sergents i 41 soldats. La companyia de guàrdia cobria les portes de S. Antoni, S. Francesc, el Polvorí, Sta. Clara i la de S. Joan a més de nombrosos edificis públics.¹⁹ A mitjans de novembre s'establí un servei diari de ronda i contraronda que efectuaven 8 oficials -4 de ronda i 4 de contraronda- i 22 voluntaris.²⁰

L'ordre del 10 de desembre expressa, per primera vegada, la distribució dels milicians de guàrdia i els llocs que defensaven. Els 92 homes es distribuïren així: 1 capità, 4 subalterns i 1 imaginària romanien al cos de guàrdia; 18 milicians, 1 caporal i 1 sergent, a la porta de S. Joan; igual nombre a la de Sta. Clara; 1 caporal i 4 soldats, a la casa del governador; 1 sergent, 1 caporal i 16 milicians, al Polvorí; la vigilància o patrulla era coberta per 1 sergent, 1 caporal i 8 milicians mentre la imaginària o ronda la formaven 1 sergent, 1 caporal i 11 soldats. Una altra companyia, amb el mateix nombre d'homes, auxiliava la primera, i amb una distribució semblant vigilava els llocs de Sta. Bàrbara, Descalços, Baixada de S. Antoni, Portal del Roser, porta de S. Antoni, Casa Wimpffen, la Tresoreria i la casa del general en cap. Encara, 8 milicians es distribuïen com a ordenances a les cases del governador, general en cap, a intendència, a la casa de la moneda, al major de plaça, al major de cos, al comandant de planta i a casa Montoliu.²¹

Per les nombroses sancions anotades creiem que aquest cos de milícia no fou disciplinat. La majoria de faltes eren imposades per no arribar amb la puntualitat exigida i no anar a les guàrdies correctament uniformats.²² Les penes consistien en general, en una multa que se'ls descontava dels havers, o en l'obligació de presentar-se per efectuar alguns serveis seguits; però no s'observen càstigs superiors com podria ésser l'expulsió del cos o la pèrdua temporal de llibertat per presó o prevenció. No existia cap codi o reglament de faltes ni de sancions, tot depenia de la decisió del comandant en cap o, en últim extrem, si la infracció era greu, del Capità General. Malgrat la manca d'uniformitat i disciplina, cosa bastant comprensible en un cos civil, es pot afirmar que la milícia urbana de Tarragona va complir els objectius per als quals fou creada amb decisió i vo-

18. A.p. de L.I.R.: «Llibre d'Ordres». Acta del 3 al 4 d'octubre de 1810

19. Ibidem.: Ordre del 30 al 31 d'octubre de 1810

20. Ibidem.: Ordre del 5 al 6 de desembre de 1810

21. Ibidem.: Ordre del 10 al 11 de desembre de 1810. La guàrdia no l'efectuaven el mateix nombre de milicians. Variava segons el dia i les notícies que arribaven a Tarragona. No obstant això, les diferències no eren molt fortes.

22. Ibidem.: Es troben moltes ordres de dia on el sergent major alerta els capitans de companyia perquè posin cura a revisar l'uniforme dels milicians i comprovin la seva puntualitat. El mal ús de l'uniforme repercutia negativament en el respecte que el veïnat sentia envers la milícia

luntat, i esdevingué un poderós aliat de l'exèrcit quan el perill augmentà.

A aquest batalló s'afegiren tres companyies de milícia urbana d'artilleria per a la guarnició i defensa del port de Tarragona. El 24 de juliol del 1810 s'envià a totes les comandàncies de marina i del corregiment un ofici perquè confeccionessin un cens de tots el individus de mar, compresos entre 18 i 40 anys. A Tarragona s'obligà els alcaldes de barri del Port a efectuar, amb urgència un alistament de tots els homes, naturals i domiciliats, compresos en aquestes edats.²³

Amb el nombre de persones obtingut a Tarragona i pobles del litoral s'organitzaren tres companyies de 70 homes cada una; en foren exclosos els malalts i els que ja servien a la marina. El dia 7 d'agost es nomenà els oficials, i el diumenge següent començaren la instrucció i el maneig del canó.²⁴

La milícia augmentà de nou quan el 22 d'agost del 1810, Guillem de Roquebruna, vocal del congrés provincial i dignitat hospitalera, manifestà a l'Ajuntament l'interès del Capità General del Principat per duplicar el nombre de milicians per companyia o la formació d'un nou batalló, un cop comprovat el bon funcionament del primer.

El 3 de setembre del 1810, el Consistori tarragoní publicà un edicte del Capità General on expressava la necessitat d'augmentar fins a 2.000 places la milícia urbana destinada únicament al servei de defensa de la ciutat durant la guerra, i alliberava els veïns que voluntàriament s'allistessin, del servei de l'exèrcit regular o de les companyies de reserva. Els quatre articles del ban especificaven que podia formar part d'aquest cos cívic, tot ciutadà comprès entre 14 i 40 anys, domiciliat a Tarragona, per la qual cosa insistia en la necessitat que totes les persones residents a la ciutat s'empadronessin.²⁵

El 27 de setembre, Angel de la Lana, comandant accidental del batalló, exposà a les autoritats la impossibilitat de formar el batalló si no s'ampliava a 50 anys l'edat dels milicians. D. Lluís de Wimpffem, mariscal de camp, accedí a aquesta petició i ordenà la formació de dues llistes: una amb tots els inscrits entre 16 i 40 anys, i una altra entre els 40 i 50 anys. Aquests últims serien destinats als serveis menys durs. El 15 d'octubre, dos comissionats de la Junta, en companyia dels regidors Carles de Morenes i Francesc Pallejà, començaren la inscripció de la qual exclouien, únicament, els impossibilitats.²⁶

Les autoritats tarragonines hagueren de superar moltes dificultats per poder formar el segon batalló. L'entrebanc que representava no poder inscriure a la milícia la gran quantitat de forasters i patriotes procedents d'altres pobles ocupats, no la tingué en compte la comissió organitzadora que no solament els allistà sinó que els obligà a formar-ne part sota l'ame-

23. A.M.T.: Act. Mun. 1810, foli núm. 241, senyal 342, 24-7-1810

24. Ibidem.: Act. Mun. 1810, foli núm. 246, 7-8-1810

25. Ibidem.: Act. Mun. 1810, foli núm. 269, senyal 437, 3-9-1810

26. Ibidem.: Act. Mun. 1810, foli núm. 357, senyal 575, 15-10-1810

naça d'haver de fugir de la plaça si no s'inscrivien al nou cos.²⁷ Les autoritats locals preveien moments crítics en la defensa de la ciutat i calia no menysprear ningú, malgrat que s'haguessin de desobeir les ordres emanades de la Capitania General.

Vençudes les dificultats, el segon batalló restà enllestit a principis del 1811. Ja en estat de revista a mitjans del mes de febrer, la milícia urbana de Tarragona constà de dos batallons de deu companyies, a més de tres companyies d'artilleria. En total eren 2.500 els milicians disposats a prestar servei on les autoritats creguessin oportú. Un cop organitzades definitivament, es posaren sota les ordres del governador de la plaça, que actuava com un sots-inspector, del comandant general Angel de la Lana i del sergent major Francesc Villarejo.²⁸

L'eficàcia i la utilitat d'aquesta força popular resten paleses amb la circular que l'Ajuntament de Tarragona envià a l'inspector general d'infanteria Ramon Pirez, complint l'ordre de regència de l'1 de març del 1812, on es demanava l'actuació de cada una de les forces que lluitaren contra els francesos des de l'inici de la guerra.²⁹ Per aquesta informació sabem que la milícia urbana de Tarragona realitzà els serveis de guarnició de la ciutat quan la tropa estava destinada a altres missions; que lluità decididament durant el setge i assalt a la ciutat, entremig de la tropa i que efectuà nombrosos serveis d'escorta, guerrilla, trasllat de ferits, transport de municions... amb gran perill i enormes dificultats. Acabarà la seva existència el dia de l'assalt on molts moriren i altres caigueren presoners i foren traslladats a França on romangueren fins al final de la guerra. L'anònim autor de la «Tarragona sacrificada...», que visquè els esdeveniments de prop, ens diu que les milícies urbanes de Tarragona s'exposaren a grans perills durant el setge i assalt de la ciutat i que el nombre de baixes, entre morts i presoners, fou de mil dos-cents noranta-dos. De tots els presoners ni un de sol prestà jurament de fidelitat a Bonaparte, per la qual cosa l'honor d'aquests cossos brillà amb esplendor.

La importància d'aquesta milícia urbana fou reconeguda, alguns anys després de la guerra napoleònica, pel govern central fins al punt que, el 15 de febrer del 1818, es creà un cos de milícia urbana permanent a la plaça de Tarragona, a proposta del marquès de Campo Sagrado, Capità General del Principat, a fi de perpetuar la memòria de la milícia del 1810 i premiar i donar suport econòmic als supervivents dels primitius batallons.³⁰

El reglament d'aquesta força, malgrat que es redactés en l'època absolutista, no es diferencià massa de l'anterior. No s'observa en els deu

27. Ibidem.: Act. Mun. 1810, foli núm. 375, 29-11-1810

28. A.P. de L.I.P.: op. cit. Vegi's la relació d'oficials dels dos batallons i els mèrits que obtingueren.

29. A.M.T.: «Llibre d'actes municipals», de 1816, foli. 6 doc., 20, 5-1-1810. Hi ha una reproducció exacte de l'acta al B.A.T. any. II, núm. 10, pàg. 139-143

30. Arxiu Provincial de Tarragona.: «Milícias urbanas de Tarragona 1810-21», Tomo I, doc. núm. 3. Per comprovar els mèrits de cada un dels caps i oficials dels dos batallons de milícia, vegi's l'apèndix final

articles cap tipus de discriminació política, econòmica ni ideològica. Era el restabliment d'un cos de milícia urbana, provisionalment creat el 1810, però ara el batalló només constaria de cinc companyies, quatre de fusellers i una d'artilleria, i cadascuna seria formada per un capità, un tinent, un sots-tenent, un sergent primer, tres sergents segon, quatre caporals primer i quatre segon, un timbaler i cent milicians amb un total de cent setze homes.³¹ Cal dir que, per aquestes dates, Tarragona es trobava força enrunada i despoblada i no s'havia recuperat demogràficament de l'última confrontació, per conseqüent no es podien formar grans cossos.

A l'hora d'elegir els oficials foren escollits els que havien lluitat durant el setge i es completaren per cadets i militars de la milícia urbana de la Península. La plana major, era formada pel governador polític de la plaça, que actuava com a comandant primer, i els mateixos milicians elegiren els càrrecs de comandant segon, sergent major, ajudant i timbaler major. El Capità General de l'exèrcit del Principat fou l'inspector del cos tal com succeí en d'altres formacions de cossos militars. Els oficials i sots oficials estaven subjectes a les lleis militars, i els altres milicians només s'hi sotmetien quan prestaven serveis d'armes.

El reglament instituïa, a més una sèrie de recompenses per a tots els supervivents dels batallons de la milícia urbana. Així, a tots aquells oficials que no pogueren allistar-se al nou batalló perquè les actuals ocupacions no els permetien prestar serveis, se'ls feia efectiu el nomenament provisional del 1810 i podien vestir l'uniforme milicià adornat, ara, amb un escut al braç dret amb les armes de Tarragona, circumval·lat per la inscripció «Fidelidad y Patriotismo». Els que continuaven servint serien proposats per a un ascens, i als que foren traslladats a França presoners se'ls lliurà una medalla d'or amb l'epígraf «Sufrimiento por la patria».

Des del punt de vista econòmic, es feren efectives les reials resolucions del 14 i 24 d'octubre del 1814 que assignaven pensions als milicians que restaren inútils després de l'assalt i als pares pobres dels milicians morts en acció de guerra, per la qual cosa es formà una «Junta de justificación», presidida pel governador de la plaça, i composta pel sergent major Francesc Villarejo i representants de cada un dels capítols (eclesiàstic i civil), davant la qual els interessats haurien de presentar la documentació que acredités la seva petició.³²

L'1 de juliol del 1818, el Comte d'Espanya obligà a publicar un edicte³³ a tots els paratges de Tarragona amb les condicions que havien de

31. Ibidem.: «Reglamento para la formación de un cuerpo de milicias urbanas permanente en la plaza de Tarragona», Tomo 1, doc. 3.

32. Ibidem.: Vegi's les conclusions finals del llibre «Compensaciones» on s'indiquen tots els documents que havien de portar els familiars en sol·licitar compensacions econòmiques o mèrits militars.

33. Ibidem.: «Milicias urbanas de Tarragona», Tomo 1, doc. núm. 4. Aquest edicte ordenava classificar en tres apartats els documents per obtenir les corresponents recompenses: «Los que fueron prisioneros a los Depósitos de Francia», «Los que sufrieron sitio y asalto y fueron prisioneros, fugados en el camino desde Tarragona», «Los salidos de la plaza en comisiones del Real Servicio».

complir els interessats a cobrar les recompenses i donava ordres estrictes a la «Junta de justificació» perquè accelerés els tràmits. Aquest ban afalagava tots aquells patriotes que lliuraren llurs vides per la defensa de la pàtria.

El 5 de novembre es reuní la Junta a la casa del President, Sr. Bartolomé Soler i Dean, per llegir les trameses dels corregidors de Madrid, València, Barcelona, Manresa, Vilafranca, Montblanc, Reus, Valls, Vilanova, Torredembarra i Alforja, els quals indicaven haver rebut i fet públic els exemplars de l'edicta. S'acordà que totes les vídues, pares i orfes dels milicians caiguts durant el setge presentessin, dins el termini de sis dies, la documentació necessària per obtenir les compensacions esmentades. A la casa de Francesc Villarejo, coronel agregat de l'Estat, s'improvisaria una oficina on s'informaria de tots els tràmits necessaris. Tenint en compte que molts milicians i familiars vivien fora de Tarragona, s'envià el ban a l'editor del Diario de Barcelona per a la seva publicació íntegra.

El resultat d'aquestes recompenses fou el següent: 15 capitans foren guardonats amb la creu del sofriment i l'escut de fidelitat i patriotisme, a més Manel Vasallo, Pau Sales, Lluís Seguí i Joaquim Fàbregas obtingueren la medalla de presoners; 5 tinents i 18 sots-tinents foren condecorats amb creu i escut; 16 sergents amb aquestes mateixes distincions, i Pere Martell va rebre, a més, la de presoner. Finalment assoliren també la creu i medalla 3 caporals i 15 soldats.

El nombre de vídues que aconseguiren pensió per la mort dels seus marits milicians foren 95, i 60 els orfes bonificats pel govern central.³⁴

Malgrat les recompenses i bonificacions lliurades als antics milicians, no es pogué organitzar el batalló proposat pel Capità General del Principat. L'estat de pobresa i ruïna de Tarragona després de la guerra fou tal que la ciutat restà quasi despoblada, i encara que l'any 1818 la població s'havia doblat, no es sobrepassaven els sis mil habitants.³⁵ Es possible també que durant el període absolutista alguns antics milicians d'ideologia liberal rebutgessin un cos dominat en els seus més alts càrrecs per les figures més importants de la monarquia totalitària. Així doncs, no es féu efectiva la milícia urbana en aquest període i hagué d'esperar-se el Trienni Liberal perquè aquesta retornés amb l'entusiasme anterior.

34. Ibidem.: «Milicias urbanas de Tarragona 1810-1821» Tomo I. Amb els expedients aprovats, el secretari de la «Junta de Justificaciones», Pau Salas, elaborà uns llistats i els envià a la Capitanía General del Principat. Una còpia es conserva a Tarragona i la data és del 31-12-1821.

La relació estadística que hi ha a l'apèndix està basada, en gran part, en aquests documents. Cal esmentar però que es troben més llistes amb milicians i oficials que obtingueren recompenses.

35. ARESTÉ, Jaime.: *El crecimiento de Tarragona en el s. XIX*, Tarragona 1982, pàg. 41. Aquest autor confirma la tesi de J.M. RECASENS, op. cit. on dóna la xifra de 3.000h. entre 1811 i 1813 i la de 6.000 a l'any 1816

El suport social a la milícia

L'anàlisi de les professions i la qualitat tributària dels milicians que componien els dos batallons de milícia urbana durant la guerra del francès, demostra l'àmplia base social d'aquests cossos, al contrari de la milícia bonapartista, que exigia una certa categoria social i rebutjava els desheretats. La milícia tarragonina no excloué cap jornaler, encara que a les planes majors i dins l'oficialitat abundaren els elements pertanyents a la burgesia arribada a Tarragona quan llurs viles havien caigut a mans de l'invasor. Al costat d'aquesta burgesia hi ha gent de la noblesa, de les professions liberals i alguns militars retirats.

En la relació d'oficials del cos, segons la revista que, per ordre superior va efectuar el comissari de guerra Martín Ormaechea, pocs dies abans de l'assalt a la ciutat, es comprova com les planes majors dels dos batallons eren formades gairebé exclusivament per persones dedicades a les professions liberals altes o per militars retirats, amb predomini dels segons sobre els primers.³⁶

1r. BATALLÓ

Coronel: José González- Coronel de Saboia

Sergeant Major: Francesc Villarejo -Capità de caçadors de Mallorca

1r. ajudant: Manel Vasallo -Administrador de les «Reales Loterías»

2n. ajudant: Joaquim Fàbregas -Notari

Portabanderes: Francesc Aguiló -Hisendat

Cirurgià: Jaume Parcet -Metge

Tambor major: Josep Morata -Sergeant retirat

2n. BATALLÓ

Comandant: Angel de la Lana -Tinent coronel

1r. ajudant: Francesc Vilademunt -Oficial d'intendència

2n. ajudant: Josep Rodríguez de la Mora -Oficial de comptabilitat

Portabanderes: Josep A. de Castellar -Hisendat

El predomini d'elements procedents de l'exèrcit regular té la seva justificació per la necessitat de buscar homes que coneguessin l'estratègia militar, ensenyessin el maneig de les armes, la lluita en guerrilla, les escortes; que sabessin distribuir els milicians pels punts més febles de la guàrdia

36. A.p. de Ibar A.: Aquest senyor conserva al seu arxiu la relació de caps i oficials de tota la milícia urbana de Tarragona, amb expressió de nom, cognom, professió i lloc de naixement o residència de cadascun. Gràcies a la seva amabilitat ha estat possible aquest estudi.

dia, seleccionar els més aptes... En canvi, en la composició social de l'oficialitat predominaven burgesos i les persones de professions liberals altes, totes elles implicades en la defensa de la ciutat, dels seus béns i de la seva família.

L'oficialitat dels dos batallons ofereix un total de 110 persones, repartides entre 16 companyies d'infanteria i dues de granaders. Les ocupacions professionals d'aquestes persones és la següent:

1. <i>Professions liberals</i>	%
Advocats	6
Catedràtics	1
Causídics	3
Militars	9
Notaris	1
Notari-Causídics	2
Regidors	3
Total	25 22,74
2. <i>Propietaris</i>	
Hisendats	23
Nobles	2
Total	25 22,74
3. <i>Activitats Mercantils</i>	
Comerciants	32
Negociants	1
Total	33 30,00
4. <i>Petita producció artesanal</i>	
Mestres artesans	3
Total	3 2,72
5. <i>Empleats</i>	
Benefactors de la catedral	1
Comptables de Rendes	1
Escrivans Reial	3
Escrivents	5
Escrivents de rendes	1
Empleats de la Real Admón.	3
Encarregats d'estris	2
Oficials de comptaduria	3
Oficials de Duana	1

Oficials escrivania del govern	1	
Secretari	1	
Total	22	20,00
6. Assalariats		
Pintor	1	
Total	1	0,90
7. Sense expressar		
No consta	1	
Total	1	0,90
TOTAL	110	100,00

El predomini dels propietaris i els comerciants entre l'oficialitat és aclaparador ja que si sumem les dues professions, ocupen la meitat del total. Eren classes que resultarien perjudicades davant una hipotètica victòria de Napoleó i la creació d'un nou Estat. Ara, dominaven la societat tarragonina i al costat de la noblesa figuraven com l'èlite estamental del moment, per això temien l'arribada d'un nou ordre i una nova ideologia basada en els principis de la Revolució Francesa, fortament propagada i lloada per l'invasor. Ells per consegüent, foren els primers a defensar la plaça ja que així defensaven també els seus privilegis i no volien arriscar-se a la més petita alteració del poder.

Els empleats importants i les professions liberals altes donaren suport totalment a la milícia per obtenir un poder que fins llavors els havia estat denegat. Amb la victòria i l'assentament de la força popular, ocuparien llocs privilegiats en la seva organització des d'on farien prevaler la seva millor preparació cultural i intel·lectual.

Entre tots aquests oficials cal esmentar: el capità de la segona companyia de granaders, Josep Sayol, baró de Sayol, nomenat per al càrrec el 31 d'octubre del 1810, el qual treballà activament en l'organització de la seva companyia i passà, per ordre superior, al cos d'enginyers; Francesc de Paula Vasallo, sots-tinent el 10 de setembre de 1810, ferit i presoner durant el setge, del qual pogué escapar a Reus, havia servit al col·legi de cadets de l'exèrcit i, per tant va poder ensenyar tota la instrucció als nous milicians; i, finalment, el capità Carles Morenes, baró de les Quatre Torres, que no pogué servir al cos pel fet d'ésser regidor de l'Ajuntament i haver d'atendre nombroses comissions i encàrrecs.

La gran atracció que la burgesia sentia per la milícia urbana era motivada, principalment, per la defensa que aquest cos feia de la Pàtria i més concretament per la ciutat o poble on es formava. Ara ja no eren amos ni criats, ni senyors ni vassalls sinó ciutadans que pretenien destruir precisament el règim que implicava tal distinció estamental. Defensaven, no el

monarca absolut sinó la terra que els havia vist créixer, nou concepte del futur règim liberal, encara que donaven suport a la monarquia espanyola en contra d'una altra que era jutjada enemiga. L'anàlisi social de l'oficialitat demostra una certa unificació de categories. El corregiment de Tarragona, constantment fustigat per les guerrilles i contra guerrilles, necessità la igualtat de tots els veïns davant d'una mateixa obligació: la defensa del Camp. La milícia urbana de Tarragona, al contrari de la bonapartista, comptava des del primer moment de la seva formació amb el suport total del veïnat que veïé en ella la defensora més fidel dels interessos del poble, ja que mai no tingué una composició de classe.

L'allistament dels milicians, sense graduació, demostra encara més la seva composició interclassista. En formaren part com a milicians de base gairebé la totalitat de persones que entre 16 i 40 anys es trobaven a Tarragona, edat que en el segon cos s'allargà fins als 50 anys.

Dels dos batallons de mil homes cada un, organitzats a Tarragona, hem localitzat la professió de tots els caps i oficials, a més de dues companyies completes de milícia urbana del port i un grup important de milicians de base del primer batalló.³⁷ Gràcies a la minuciositat de Francesc Villarejo, sergent major del primer batalló, que anotava a més del nom i el primer cognom, la procedència i l'estat civil, hem pogut saber que el 75% aproximadament eren solters o vidus, sense fills, i hem detectat la presència important de patriotes procedents de pobles i viles del Camp de Tarragona que fugiren dels seus llocs de residència, dominats ara pels invasors, per anar a defensar l'últim reducte tarragoní que encara s'oposava als francesos. L'estadística social efectuada sobre 525 milicians ens dona el següent resultat:³⁸

MILÍCIA URBANA DE TARRAGONA 1811 —TROPA—

1. <i>Professions liberals</i>	%
Advocats	1
Boticaris	3
Causídics	1
Cirurgians	4
Escultors	1
Estudiants	6
Monjos	1

37. Ibidem.: «Relación de jefes y oficiales de los dos batallones de milícia urbana de Tarragona»

38. Arxiu de la Corona d'Aragó.: «Junta Superior de Cataluña», leg. núm.6 Caxon núm.2. doc. núm.4 (consta de 24 folis) «Lista de los individuos alistados a las milicias urbanas de Tarragona desde el 4 de julio al 9 de setiembre».

Practicants	1	%
Procuradors	2	
Total	20	3,83

2. Propietaris

Beneficiats	1	
Hisendats	1	
Total	2	0,38

3. Ocupacions agrícola-ramaderes

Hortalans	1	
Pagesos	98	
Pescadors	1	
Total	100	19,15

4. Activitats mercantils

Cafeters	1	
Comerciants	40	
Confiters	13	
Corredors	1	
Forners	16	
Negociants	5	
Revenedors	1	
Semolers	1	
Taverners	1	
Tenders	11	
Xocolaters	4	
Total	94	18,00

5. Petita producció artesanal-industrial

A. Fusta i vidre

Boters	13	
Cadirers	5	
Fusters	15	
Total	33	6,32

B. Impremta

Gravadors	1	
Impressors	5	
Llibreters	4	
Total	10	1,91

<i>C. Metall</i>		%
Argenters	3	
Armors	1	
Calderers	2	
Cerrallers	9	
Ferrers	5	
Llauners	4	
Torners	2	
Total	26	4,98
<i>D. Tèxtil-cuio i similars</i>		
Brodadors	3	
Capellers	4	
Corders	1	
Curtidors	1	
Espardenyers	1	
Esparters	5	
Galoners	2	
Mitgers	5	
Sabaters	31	
Sastres	56	
Teixidors	13	
Velers	3	
Velluters	1	
Total	126	24,19
<i>E. Altres oficis</i>		
Matalassers	1	
Moliners	3	
Total	4	0,76
TOTAL	199	38,16
<i>6. Empleats</i>		
Empleats	4	
Escrivents	13	
Guàrdia magatzem	1	
Oficial comptadoria	1	
Of. de la provisió del virrei	3	
Total	22	4,21

7. Assalariats

A. Construcció

		%
Paletes	18	
Pintors	3	
Total	21	4,02

B. Fadrins-jornalers-criats

Barbers	10	
Carreters	12	
Cotxers	1	
Criats	7	
Cuiners	1	
Fadrins magatzem	4	
Jornalers	9	
Perruquers	1	
Pesadors	3	
Peons	11	
Pilots	1	
Total	60	11,49
TOTAL	81	81 15,51

8. Sense expressar

No constan	4	
Total	4	0,76
TOTAL	522	100,00

La primera conclusió d'aquesta distribució estamental és la varietat d'oficis entre la tropa miliciana de Tarragona. Al costat d'hisendats, propietaris o persones dedicades a professions liberals, trobem peons, jornal·lers, carreters i altres oficis procedents del món del treball. Al contrari de la milícia honrada fernandiana, creada el 1809 i la bonapartista, la milícia urbana de Tarragona no féu distincions estamentals i agrupà sota la mateixa bandera tots els patriotes decidits a defensar la ciutat fins a les últimes conseqüències. L'ocupació de càrrecs per la burgesia, tant als ajuntaments com a la milícia, significà la potenciació i l'enfortiment de les autoritats corregimentals i municipals, i preparà el terreny per al canvi social que s'albirava amb l'establiment d'un nou règim liberal.

Des del punt de vista local, es comprova com l'estament que més homes aporta a la milícia són els petits productors artesanals que a través de la seva variada fabricació donen ocupació al 38,16% dels milicians. Dins d'aquest món del treball, que constitueix el pols de la ciutat, sobresurten els sastres i sabaters amb 56 i 31 milicians, respectivament. Són

també importants els pagesos que en nombre de 98 constitueixen la professió més important dels alistats a la força popular. Tarragona tenia la propietat rústica molt repartida i la majoria d'ells eren propietaris de la terra que treballaven.

Els altres oficis que engloben les activitats mercantils, els empleats o les professions liberals, cal considerar-los com a normals si es té en compte que Tarragona era la capital del corregiment i en aquesta ciutat residia tota l'administració.

Aquests batallons foren destruïts i dispersats el dia de l'assalt a la ciutat. L'autor anònim de «La Tarragona sacrificada...» i que presencià els fets, dona la xifra de 1.292 milicians entre morts, ferits i desapareguts.³⁹ Recasens, en canvi, no creu que les víctimes, entre morts i ferits ultrapassessin les 250.⁴⁰ El recompte efectuat als llibres de la milícia, dels morts o ferits, les famílies dels quals reclamaren distincions i ajudes econòmiques arribarà només a 142. Amb tot, la sang vessada per aquests patriotes no fou en va i malgrat el desmantellament d'aquesta institució, la milícia rebrotà amb força durant el Trienni Liberal, i molts d'aquests joves, reclutats, tornaren a omplir els batallons dels respectius pobles quan de nou s'organitzà la milícia.

A causa de les circumstàncies especials de la guerra, que feien de Tarragona únic baluart de la resistència als invasors, s'hi trobaven molts emigrats escapats de les seves ciutats ocupades pels francesos. Molts d'ells d'inscriviren voluntàriament a la milícia urbana de Tarragona i foren admesos, malgrat que el reglament prohibia la incorporació de veïns amb menys de dos anys de residència. Així, doncs, agrupats, sota el nom de Tarragona es troben milicians procedents de pobles i ciutats del corregiment i de fora d'ell. De tres companyies de les quals hem pogut localitzar el lloc de procedència dels seus milicians, amb un total de 143, hem realitzat la següent aproximació:

Tarragona	66	49,35
Barcelona	43	30,06
Cullera	1	0,60
Olot	1	0,60
Montroig	1	0,60
Poboleda	1	0,60
Falset	1	0,60
Terrassa	1	0,60
Torredembarra	1	0,60
Vilaseca	1	0,60
S. Pere	1	0,60
Capons	1	0,60

39. Anònim.: *Tarragona sacrificada en sus intereses y vidas por la independencia de la nación y libertad de su cautivo monarca Fernando VII*, 1816, publicat a Tarragona l'any 1818. 22 pàgs.

40. RECASENS, J.M.: *La revolución...* op. cit. pàg. 251.

Lleida	1	0,60
Torrella	1	0,60
Castella	1	0,60
Valls	2	1,39
Málaga	1	0,60
Vallès	1	0,60
Vall d'Aran	1	0,60
Solivella	1	0,60
Prats del Rei	1	0,60
Puig de Sabadell	1	0,60
Girona	1	0,60
Arboç	1	0,60
Tortosa	1	0,60
Reus	1	0,60
Pallejà	1	0,60
Altafulla	1	0,60
Vendrell	1	0,60
Tossa	1	0,60
Mallorca	1	0,60
No consta	4	2,40

Encara que aquesta distribució no és totalment significativa, ja que dissortadament no ens han pervingut les altres llistes amb l'anotació de la ciutat o poble de procedència de cada un dels milicians, mostra clarament que Tarragona només aportà la meitat dels milicians i explica que el juny del 1811 era l'única ciutat catalana que resistia a l'invasor. D'aquí, l'allistament massiu dels refugiats, del Principat i de fora, a la força popular tarragonina.

La milícia, doncs, durant la guerra del francès proclamà per primera vegada la capacitat de lluita i organització del poble quan és amenaçat amb la pèrdua de la seva identitat. La guerra napoleònica assenyalà una forta crisi alhora que obrí les portes d'una nova època. Aquest nou període anirà marcat per un cert confusionisme, conseqüència del canvi bruscat d'estructures, però al costat d'aquesta torbació, el poble anirà adquirint consciència de la seva personalitat i importància; per això buscarà amb vertader anhel els mitjans necessaris per a reconquerir-les. L'aparició de la milícia urbana marca en certa manera, el poder del poble organitzat i el principi de la seva pugna amb l'estament militar. L'aparició del liberalisme polític reforçarà aquesta puixança popular i indicarà l'inici de fortes lluites civils tant a Catalunya com a la resta d'Espanya. Les Corts, provisionalment establertes durant la guerra, continuaran dictant mesures revolucionàries que seran acceptades amb profunda commoció per la població. Durant la «guerra del francès» s'havia organitzat la milícia, i el poble havia estat cridat perquè se'l necessitava. Això tingué una gran importància ja que possibilità l'acció directa del poble en la guerra i permeté l'ascens de la burgesia al poder. Les noves èpoques constitucionals remarcaran i demostraran aquesta afirmació.

